

Жарко ЂУРОВИЋ*

УВОДНА РИЈЕЧ

Поштовани Предсједниче ЦАНУ,

Уважени академици,

Цијењени учесници скупа,

Припала ми је дужност да вас у име ЦАНУ топло поздравим и зажелим угодан боравак. Било би корисније да је дужег трајања. Мотивације за већом зближеношћу пресјечене су знаним разлогом – економском кризом која погађа све секторе живота, па и сектор којим се и ми бавимо. Да није тога, бар за госте који долазе са стране, могли бисмо зближеност дужим дружењем учинити памтљивијим. Како видите – мора се плаћати данак многим узрочностима, које књижевности, нажалост, дају статус наочета. Срећа је ако се наочечу пропне до жељеног раста и зрелости, стрпљиво компонујући свијет свога бића и своје стваралачке обузетости. Као у примјеру Лалића који је сатворио обимно и вриједно дјело, маркирајући путем изузетне интуиције и дара феномен зла као стожерне креативне константе. Схватајући да је зло производ космичког парадокса и да је зато жилаво и рекао бих неуништиво, Лалић га не ограничава на знане релације. Везује га и за скривене психозоне. Њихова је лепеза заправо немјерљива. Рећи ћемо да у рату зло има виднија поља манифестовања и њима се приступа као облику интегралног феноменизма који тражи контемплативни излив у пишевој нарацији. Она је, кад је у питању Лалић, особеног артикулацијског нагласка. Зашто? Зато што се укида интервал између субјекта и објекта. Снажна имагинација га обликује у једно ткиво, подложно покрету својих мијена. У њима зло флуидира обухватношћу неочекиваних спознајних диспозиција. Сваки осјећај појединца, било да је ријеч о Ладу Тајовићу, Тадији Чемеркићу и многим другим ратним ликовима или Боју Шанчевићу (поратни лик), у живом је оптицају

---

* Академик Жарко Ђуровић, ЦАНУ

са општом сликом живота, добивши тако једну преплетену метафизику расточавања људских судбина.

Може нам се на моменте учинити да Лалићева прича личи на натуралистичко низање догађања. Призори јаког интензитета условљавају такав утисак. Прије би се рекло да се ту ради о слици дубинске оптике коју одликује наглашен драмски порив, често импрегниран фатумом тјескобе и гоњења (Хајка). Писац зна гдје ће управити опсервацију, шта ће из њене шкољке излучити. Као што је ријека незамислива без тока, тако ни прича не може без визијског слиједа. Њој екстаза прави корито. Успоставља фасцинацију. Не смета јој демонски окружај. Лелејство. Гдје постоји боја и звук, постоје знаци опстанка.

Опредјељујући се за назначену тему скупа, мислили смо на универзални значај зла. Оно нам не дозвољава да буде било чиме прикривано. Зло, хтјели то или не, детерминише наше загонетно бивство под сунцем. Постало је једно од кључних одредница филозофије егзистенције, у којој се литература јавља као њен судбоносни тест. Од античке ере до Кафке и Булатовића. Зло у литератури фигурира са мноштвом узрока и посљедица, који по принципу дијалектичких условности проистичу једни из других. Писац тежи да ухвати укрштену слику зла, свјестан да се оно плоди попут рибље млађи. Без моћи да се одстрани из човјекове егзистенције.

Од имагинарне снаге писца зависи како је зло фокусирано. Једни му дају поетичку, а други антрополошку или метафизичку својственост. Не поричем ни његову дијагностичку црту кад су у питању негативитети људске психе. Литература је по природи и дубини духа, узимам примјер Достојевског, окренута тамној страни бојења ликова и радњи. Знано је да су многи познати психолози и филозофи црпили из литературе овога писца многа научна и друга сазнања.

У разним временима зло је добијало некад мање а некад веће оптимуме. Зависно од тога шта га је узроковало и какве је епилоге рађало. Да ли ћемо феномен зла назвати болешћу? Ако га тако третирамо, рећи ћемо да се оно одвећ умножило и да му треба, кад се ради о дјелима, еквивалентна критичка интерпретација.

Овај скуп има заправо такав наум. То се види по врсти тема и по духовном хабитусу одабраних референата. Постоји много значајних дјела која експлоатишу проблематику зла. Његово искушавање путем литературе један је од потенцијалних видова да се у њему огледне дубљи рефлекс бића, дакако у облику срастања са њим или отимање од њега. Писац не мора да мисли на разјасницу овог феномена, него на његову увијек отворену објекцију. Не треба заборавити да је зло дејственије од добра

које почива најчешће на усклику, а зна се да усклик нема вишеслојну рефлексиву па ни родљиву синтаксу.

С разлогом потенцирам те ствари. У човјековом психичком часовнику зло се јавља као вјерни пратилац живота. Не помаже никакав ретуш да се оно потре. Није у питању само пријетећа доминација технологије него је ријеч и о другим упливима у човјекову свијест. У првом реду уплив политике, који снажно, више од других синдрома, разара унутрашњи човјек-склоп. Како је литература неодвојива од политике, постала је сидриште њених бројних темата, које се све нападније нуде пишчевој артикулацији. Најчешће у резигнацијском кључу.

Иако знамо да се властитим мишљењем долази до суда путем доказивања, у литератури тако није. Флуидом натопљена прича, срећна је замјена за доказ. Имагинација је ту од изузетне помоћи. Пружа могућност субјекту да се отвори из угла скривене стране. То скривено посједује магнетну привлачност. Њој се писац окреће као дубинској константи приче, хватајући се у коштац са злом, које се од других феномена најтеже полаже на плећа. Не би Солжењицин без разлога рекао да у злу лежи силна енергија са својим јасно израженим фактором дејства, поразног у свему. Највише у литератури којој је дато да га упије и трансферира у исповијест пакленичког означја.

Сложићемо се са схватањем да се мишљу исказују жеље. Зло се инкорпорира у биће по другом моделу. Дошло је као противтежа прве назнаке. Не да је порекне, него да апострофира свој надглас над њиме. Зато се прибјегава лукавству да се помоћу идеала ублажи налет зла. Идеал у ствари одлаже казну зла. Иако ова мисао дјелује јеретично, живот ју је много пута потврдио као тачну. Дакако, и у Лалићевом случају. Ако погледамо настајање Лалићевих дјела, запазићемо да је у свима њима било много људских ломова и трагизма. Иако предмет дјела сам за себе представља пишчеву испоњеност, он се дубљим сазнањима умножава и демистификује. Таквим га чини протекло вријеме, односно пишчев искуствени биљег. Отуда видна и комплекснија смјена у боји многих Лалићевих ликова. Тамна боја постала је доминантна.

Писац тежи да оно што твори добије пуноћу бића. Колико год се трудио да то постигне, много тога ће остати ван његовог спознајног рама. Ако тражимо кључ те шифре, наћи ћемо га у брави брзих промјена које већ добијају снажан облик нове нарацијске трансформације. Сасвим је разумљиво што зло коначи у овим хиталачким мијенама и што ће у пишчевој опсервацији добити нову визуру. Биће да је у питању роботизација или неки други синдром, оличен у Пекићевој имагинацији Атлантиде. Препозната зла била су у односу на наговјештено зло из поменутог ро-

мана. Можемо ли се надати да је мирис љубичице довољан да одагна невољне пишчеве прогнозе о футуру. Треба се плашити да ће умјесто биљаницати направе за све веће тровање душе. Да ли је ријеч о немилосном добу, гдје се порок издиже на трон врлине, показује телевизијска вијест о човјековој смрти у лављим чељустима. Она се на ТВ каналима емитовала као врста ноћне разбибриге. Оставио сам поетски запис о томе.

*Лав халапљиво човека једе
Камерман из близине снима
Сцена морбидна и ексклузивна
У тоталу*

*Последњи трзаји жртве
Наглашени посебно*

*Камерман не пружа несрећном помоћ
Иако је имао револвер за појасом
Да је то учинио изостала би снимљена сцена*

*Овако свет гледа како у лављим чељустима
Окончава човеков живот.*

Зло се више не укрива. Постало је јавни сервис долазеће цивилизације. Њена ексклузивна маскота. Шта ће рећи писац? Глувост би била непојмљива.

С том мишљу отварам скуп посвећен злу као књижевној теми.